УДК 341.9 / 347.6
DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/21

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ОГЛЯД РЕГЛАМЕНТІВ ЄС (НЕМАЙНОВІ ВІДНОСИНИ ПОДРУЖЖЯ)

LEGAL REGULATION OF FAMILY RELATIONS IN THE EUROPEAN UNION: OVERVIEW OF EU REGULATIONS (NON-PROPERTY SPOUSAL RELATIONS)

Простибоженко О.С., к.ю.н., старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України

У статті розглядається розвиток правового регулювання сімейних відносин у правовій системі ЄС з урахуванням українського аспекту. Автором проаналізовано низку нормативних актів, які є фундаментальними у сімейному праві на загальноєвропейському рівні. Відображено початок врегулювання сімейно-правових питань із прийняттям 29 травня 2000 року Регламенту № 1347/2000 («Брюссель II»), концепція якого була розвинута та відображена у наступному прийнятому у 2003 році Регламенті № 2201/2003, який отримав назву «Брюссель IIa» або «Брюссель II bis». У статті проаналізовано основні положення такого нормативного документу, які стосуються співпраці між державами-членами ЄС з питань транскордонного доступу до дітей, зокрема в частині виконання судових рішень щодо права на доступ до дитини та повернення дитини у разі її незаконного переміщення. Також звернуто увагу на визначення юрисдикції у справах про припинення шлюбних відносин подружжя. З-поміж іншого, Брюссель II bis уніфікував у рамках ЄС процедуру визнання і виконання рішень. В подальшому, удосконалюючи наявні правові інструменти, було прийнято Регламент № 2019/1111 («Брюссель IIb» або «Брюссель II-ter»), основні новели і уточнення якого наведено автором. Автором у статті порушено питання щодо можливості приєднання України до підходів, які закріплені регламентом Брюссель II-ter.

Окрему увагу у статті приділено питанню щодо застосовуваного права. Висвітлено передумови прийняття Регламенту № 1259/2010 від 20 грудня 2010 року, відомого також як Рим III, яким затверджено колізійні норм для визначення застосовуваного права при розірванні шлюбу чи встановленні режиму окремого проживання подружжя, ускладненого іноземним елементом.

Наприкінці автором зроблено висновки щодо поетапного розвитку правового регулювання сімейних немайнових відносин подружжя та батьків у межах ЄС та його значення для України. Визначено, що Україна має суттєвий інтерес у приєднанні до Брюссель IIb для регулювання сімейних немайнових відносин, практична значущість якого на сьогодні є вищою, аніж регламенту Рим III.

Ключові слова: сімейне законодавство у ЄС, регламенти ЄС, регламент № 2019/1111, регламент № 1259/2010, подружжя, розірвання шлюбу, колізійна прив'язка.

The paper is devoted to the evolution of the legal regulation of family relations within the EU legal system, taking into account Ukrainian context. The author's focus is on legal acts that are fundamental to the regulation of European family law. He highlights that the beginning of regulating family law in the EU starts with the adoption of Regulation No. 1347/2000 ("Brussels II") on 29 May 2000. Further it was developed in Regulation No. 2201/2003 adopted in 2003, also known as "Brussels IIa" or "Brussels II bis". The author analyses the main provisions of this legal instrument in particular which concern cooperation between EU Member States in matters of cross-border access to children, with regard to the enforcement of judgments on rights of access and the return of a child. Special attention is given to the determination of jurisdiction in cases of marriage dissolution and parental responsibilities. The procedure of recognition and enforcement of decisions within the EU has been standardised by Brussels II bis. Later, Regulation No 2019/1111 (known as "Brussels IIb" or "Brussels II-ter") was adopted to improve the existing legal instruments, and its main innovations are presented in the paper. The author also raises the issue of Ukraine's potential accession to the instruments and approaches of the Brussels II-ter regulation.

Special attention to the applicable law is paid in the paper. It outlines the preconditions for the adoption of Regulation No. 1259/2010 of 20 December 2010, also known as Rome III, which established conflict-of-law rules to determine the applicable law in divorce or legal separation cases complicated by a foreign element.

In conclusion, the author discusses the evolution of the legal regulation of family relations between spouses and parents within the EU and the significance of this process for Ukraine. It is noted that Ukraine has a strong interest in joining Brussels IIb instruments to regulate non-property family relations, which currently has higher practical sense than Rome III.

Key words: family legislation in the EU, EU regulations, regulation No. 2019/1111, regulation No. 1259/2010, spouse, divorce, conflict of laws rule.

Постановка проблеми. Міграційні процеси в певній мірі були рушійною силою запровадження правового регулювання сімейних правовідносин з боку європейських інституцій. Сімейне право стало частиною європейських інтеграційних процесів ще наприкінці 1990-х років, коли з підписанням Амстердамського договору було передбачено поглиблення співпраці між державами-членами ЄС у галузі цивільних правовідносин. В подальшому можливості вільного пересування населення, значна кількість сімейних зв'язків між громадянами різних держав-членів ЄС зумовлювали зростаючу необхідність в прискоренні шлюбно-сімейних процедур і забезпеченні правової визначеності у питаннях юрисдикції. Особливо довгим був процес врегулювання майнових відносин подружжя. Частковому вирішенню питань правового режиму майна подружжя передували об'ємні дослідження та консультації. Проте одностайного рішення щодо регулювання цієї сфери ухвалено не було. З початком повномасштабного російського вторгнення на територію України врегулювання сімейних правовідносин в державах-членах ЄС постало особливо гостро у зв'язку з чималою кількістю біженців-українців, які проживають на території ЄС протягом уже тривалого часу, та необхідністю спрощення вирішення судових спорів.

Питання правового врегулювання сімейних відносин подружжя у ЄС є достатньо дослідженою темою. Окремі дослідження здійснювались передусім іноземними науковцями: К. Боеле-Волькі, Дж. Шерпе, К. Гонзалес-Беілфусс, Н. Погорельчнік-Вогрінц, М. Гонзалес тощо. Серед українських науковців варто згадати дослідження М. В. Менджул, Ю. В. Черняк та ін. Разом з тим відсутні дослідження українського аспекту у межах сімейних відносин подружжя, регламентованих нормами права ЄС. Це зумовлено відносно недавніми подіями та раптовістю постання такої проблеми для європейських суспільств.

Метою даної статті є здійснення аналізу права ЄС, зокрема у сфері немайнових правовідносин подружжя та батьків і дітей, щодо визначення юрисдикції та застосовуваного права з питань шлюбу та батьківської відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Визнання важливості сімейного права як складової загальноєвропейської правової системи визначило основні напрямки розвитку і гармонізації цього правового поля. Перше врегулювання сімей-

них відносин на рівні ЄС сягає межі століття. З прийняттям 29 травня 2000 року Регламенту № 1347/2000 про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у шлюбних справах та справах щодо батьківської відповідальності за спільних дітей [1], або Брюссель II, відбулось урегулювання питання розірвання шлюбу, встановлення режиму окремого проживання подружжя, визнання шлюбу недійсним, а також питання батьківської відповідальності за дітей обох з подружжя.

Необхідно зауважити, що скорочене найменування зумовлене історичним розвитком міжнародного приватного права ЄС. Зокрема, слово «Брюссель» обумовлене назвою першої конвенції, яка регламентувала застосовуване право між державами-засновниками Європейських спільнот, – Брюссельська конвенція про юрисдикцію та виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах 1968 року. Натомість символ «II» вказує на розширення сфери «цивільних справ» і включення до неї сімейно-правових питань. Тобто, Брюссель I стосується цивільних і комерційних справ, тоді як сфера застосування регламенту «Брюссель II» охоплює питання розірвання шлюбу, встановлення режиму окремого проживання подружжя, визнання шлюбу недійним, а також питання батьківської відповідальності за дітей обох з подружжя (ст. 1).

Варто відмітити, що поняття «батьківська відповідальність» (анг. *«parental responsibility»*) охоплює широке коло сімейно-правових інститутів і прав та обов'язків щодо дитини або ж майна дитини. Це поняття включає не лише питання опіки чи спілкування з дитиною, але також кураторство над дитиною або інші подібні інститути, призначення особи чи органу, який опікується дитиною, розміщення дитини в прийомній сім'ї чи установі, яка займається опікою, вихованням тощо. Батьківську відповідальність може здійснювати як фізична, так і юридична особа. Разом з тим, це поняття не стосується питань визнання чи оспорення батьківства, усиновлення чи подібних правових інститутів, скасування чи визнання недійсним усиновлення, імені та прізвища дитини, емансипації дитини від батьків чи опікунів, трасту чи спадкування, стягнення аліментів, а також заходів, які вживаються у зв'язку з кримінальним правопорушенням, вчиненим дитиною [2].

Однак, уже через три роки, 27 листопада 2003 року, на зміну згаданому регламенту було прийнято Регламент № 2201/2003 щодо юрисдикції, визнання та виконання судових рішень у шлюбних справах і справах щодо батьківської відповідальності [3], який отримав назву «Брюссель IIa» або «Брюссель II bis». Вказаний регламент був спрямований на поглиблення взаємної довіри та співпраці між державами-членами ЄС з питань транскордонного доступу до дітей. Відтепер у державах-членах ЄС виконання судових рішень щодо права на доступ до дитини здійснювалось без додаткових внутрішніх процедур держави, в якій таке рішення виконувалося, а також уніфіковувалась в рамках ЄС процедура визнання і виконання рішень. При цьому Брюссель IIa врегульовував юрисдикцію судів в питаннях припинення шлюбних відносин подружжя та у справах стосовно батьківської відповідальності. Зокрема було реалізовано ідею про безпосереднє, без необхідності будь-яких внутрішніх процедур, виконання у державах-членах ЄС судових рішень щодо права на доступ до дитини (ст. ст. 40, 41). Натомість зацікавлена сторона може оспорювати виконання такого рішення, яке може бути зупинене судом лише у виняткових випадках (ст. ст. 21, 23).

Варто зауважити, що такий підхід був ініціативою Франції щодо поглиблення взаємної довіри та співпраці між державами-членами ЄС з питань транскордонного доступу до дітей та був спрямований на поглиблення співпраці саме в аспекті виконання судових рішень щодо батьківської відповідальності. Скасування внутрішніх процедур для визнання та/чи виконання судових рішень грунтується на ідеї визнання, що в усіх державах-членах ЄС правосуддя базується на принципі верховенства права не лише формально, але і фактично.

Для забезпечення балансу інтересів батьків і уникнення ситуацій, коли менш контрольований доступ до дитини зумовить її незаконне переміщення другим з батьків до іншої держави, було передбачено низку запобіжних заходів. По-перше, було зроблено виняток із загального правила щодо юрисдикції у справах стосовно батьківської відповідальності, яка передбачає юрисдикцію суду держави-члена ЄС, на території якої проживає дитина (ст. 8). Натомість у цій категорії справ суд держави-члена ЄС, з території якої була переміщена дитина, зберігає свою юрисдикцію (ст. 10). Таким чином, було скорочено можливі втрати часу для розшуку місця знаходження відповідача (того з батьків, який перемістив дитину), пошуку місцевих адвокатів та соціальних служб тощо.

По-друге, аналогічно до рішень щодо доступу до дитини судове рішення щодо повернення дитини не підлягає будь-яким внутрішнім процедурам іншої держави-члена ЄС щодо його виконання, тобто підлягає безпосередньому виконанню (ст. ст. 40, 42). Зрештою, по-третє, для ближчої співпраці та ефективної реалізації права на доступ до дитини та повернення дитини у разі незаконного переміщення в кожній державі-члені ЄС визначався національний центральний орган, який в постанові Брюссель II bis означений як центральний орган у справах батьківської відповідальності. Повноваження такого органу передбачають надання батькам допомоги у розшуку дітей, незаконно переміщених другим з батьків до іншої держави-члена ЄС, сприяння комунікації між судами держав-членів ЄС, пошук альтернативних засобів, таких як медіація, для вирішення спорів між батьками чи опікунами тощо (ст. ст. 53–58). Крім того, передбачалися періодичні зустрічі в рамках Європейської судової мережі з цивільних і комерційних справ (анг. *«European Judicial Network in civil and commercial matters»*).

Отже, фактично створювався новий механізм вирішення спорів між батьками щодо батьківської відповідальності, який передбачав максимальне спрощення низки правил і процедур. Гаазька конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей не підлягає застосуванню у справах, що стосуються держав-членів ЄС.

Стосовно юрисдикції, то статтею 3 Регламенту № 2201/2003 передбачено, що у справах стосовно припинення шлюбних відносин подружжя юрисдикція належить суду держави-члена ЄС, на території якої:

1) подружжя має місце проживання, або подружжя мало останнє спільне місце проживання за умови, що один з подружжя проживає там, або проживає відповідач, або проживає один з подружжя за умови подання ними спільної заяви, або заявник (позивач) проживає щонайменше один рік до дати пред'явлення відповідної заяви (позову), або заявник (позивач) проживає щонайменше шість місяців рік до дати пред'явлення відповідної заяви (позову), за умови наявності у нього громадянства будь-якої держави-члена ЄС;

2) обоє з подружжя є громадянами відповідної держави ЄС.

Якщо одночасно зі справою щодо припинення шлюбних відносин вирішується і справа про батьківську відповідальність, тоді юрисдикція може бути визначена за правилами ст. 3 регламенту (ст. 12).

Крім зазначеного вище, регламент Брюссель II bis уніфікував у рамках ЄС процедуру визнання і виконання рішень. Зокрема передбачено вичерпний перелік підстав для відмови у визнанні таких рішень (ст. ст. 22, 23), а також регламентовано уніфіковану процедуру видачі сертифікату про виконання рішення, виданого в іншій державі-члені ЄС (ст. ст. 28–36). Варто зауважити, що ця процедура закріплена і в інших регламентах ЄС.

У квітні 2014 року Європейська Комісія прийняла звіт про застосування Регламенту № 2201/2003. У звіті було зроблено висновок, що цей регламент є добре функціонуючим інструментом, який приніс важливі переваги громадянам, але існуючі правила можна вдосконалити. Основні напрямки реформи були спрямовані на подальше спро-

щення обігу рішень судів та інших органів у рамках ЄС, уточнення щодо права дитини на можливість висловити свою думку під час провадження, у якому вона є суб'єктом, а також містить положення, що доповнюють Гаазьку конвенцію від 25 жовтня 1980 року про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей у відносинах між державами-членами ЄС. Таким чином мета реформи полягала у зміцненні правової визначеності та підвищенні гнучкості, щоб забезпечити покращення доступу до судових проваджень і забезпечити, щоб такі провадження були більш ефективними.

Результатом такої реформи стало прийняття 25 червня 2019 року Регламенту № 2019/1111 про юрисдикцію, визнання та виконання рішень у шлюбних справах і справах про батьківську відповідальність, а також про міжнародне викрадення дітей, який також відомий як «Брюссель IIb» або «Брюссель II-ter» [4]. В цілому вказаний регламент відтворює положення попереднього регламенту, але містить низку новел і уточнень.

Зокрема, визнанню та виконанню підлягають не лише судові рішення та інші документи, які походять від публічних органів влади, та стосуються батьківської відповідальності. Регламент передбачає визнання «угод, які були зареєстровані нотаріусами» (п. 14 преамбули, ст. ст. 65, 66).

Низка змін спрямована на уточнення спірних питань підсудності у справах щодо батьківської відповідальності (ст. ст. 9, 11, 13), а також положення щодо необхідності здійснювати судом самостійну перевірку наявності в нього підсудності, незалежно від клопотання сторони (ст. ст. 18, 19). Вочевидь практика застосування попереднього регламенту виявила цілу низку прогалин і суперечностей, коли батькам вдавалося обходити підсудність справ або ж суди не бажали керуватися положеннями регламенту.

Положення Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дитини 1980 року, хоч і не підлягають застосуванню у справах, коли переміщення відбулося між державами-членами ЄС, але знайшли своє відображення у тексті досліджуваного регламенту. Зокрема, регламент відсилає до окремих статей зазначеною гаазької конвенції, щоб не повторювати їх зміст. Тобто, фактично йдеться про своєрідні бланкетні норми, які закріплені Регламентом № 2019/1111.

Але на особливу увагу заслуговують положення стосовно врахування думки дитини при вирішенні питань батьківської відповідальності (ст. 21) або ж питань протиправного переміщення дитини (ст. 26). Це доволі нетиповий підхід для акта, який регулює питання міжнародного/європейського приватного права, оскільки йдеться про регламентацію юрисдикції і/чи застосовуваного права, тобто колізійних норм. Проте Регламент № 2019/1111 закладає новий підхід, передбачаючи можливість відмови у визнанні рішення іншої держави-члена ЄС, якщо дитина не була заслухана належним чином (ст. 39). Зауважимо, що до цього такий підхід не зустрічався у національному законодавстві держав-членів чи європейському праві.

Зрештою, принцип найкращих інтересів дитини знайшов своє широке відображення у досліджуваному Регламенті № 2019/1111. Про нього в тексті регламенту згадується 31 раз і він виступає наріжним каменем щодо будь-яких рішень, які стосуються дитини. Це вперше на рівні нормативно-правового акта ЄС має місце таке широке застосування принципу найкращих інтересів дитини.

Отже, досліджувані нормативно-правові акти ЄС були спрямовані на вирішення питань щодо юрисдикції, тобто стосовно судової або іншої установи уповноваженої на вирішення сімейно-правового питання, а також визнання і виконання рішень у державі-члені ЄС, відмінній від держави його прийняття. Питання ж застосовуваного права залишалося поза рамками постанов Брюссель II, Брюссель II bis та Брюссель II-ter.

В контексті України приєднання до регламенту Брюссель II-ter є надзвичайно бажаним, зважаючи на кількість наших громадян у державах ЄС і ті можливості, які надає такий нормативно-правовий акт ЄС. Однак, для долучення до закріплених у вказаному регламентів підходів вирішальним є не лише спрощення процедур виконання судових рішень, але визнання країнами ЄС незалежності українських судів і відповідної якості вітчизняного правосуддя. Без покращення цього показника європейські держави не погодяться визнавати та виконувати рішення українських судів за спрощеною процедурою. З іншої сторони, Україна має бути максимально зацікавлена у приєднанні до аналізованого регламенту навіть до фактичного вступу в ЄС. Низка неврегульованих питань між батьками українських дітей ставлять на порядок денний необхідність уникнення тривалих процедур визнання рішень національних судів в юрисдикціях ЄС. А правила вказаного регламенту якраз і дають таку можливість.

Зростання кількості сімейних зв'язків між громадянами різних держав-членів ЄС зумовило необхідність більшої правової визначеності в окремих сімейно-правових питаннях, зокрема в питаннях розлучення. Насамперед йшлося про право, яке має застосовуватися при розірванні шлюбу між подружжям, які мають відмінне громадянство або місце проживання хоча б одного з них відрізняється від їх громадянства.

Первісна пропозиція Європейської Комісії, висловлена 17 липня 2006 року, передбачала доповнення Регламенту № 2201/2003 новими положеннями щодо застосовуваного права у сімейних справах [5]. Однак Мальта і Швеція вдалися до блокування нового нормативно-правового акта. Доволі релігійна Мальта на той момент не дозволяла розірвання шлюбу, тоді як Швеція побоювалася щодо звуження застосування її ліберального національного права, яке подібно до України не передбачає істотних перешкод для розлучення [6]. В червні 2008 року Рада ЄС констатувала неможливість досягнення державами-членами згоди для прийняття зазначених доповнень до регламенту Брюссель II bis.

Для того, щоб дозволити зацікавленим державам продовжити поглиблення співпраці у сімейних справах було застосовано принцип «різних швидкостей Європи» (анг. *«multi-speed Europe»*), існування якого закладено в ст. 20 Договору про ЄС та ст.ст. 326, 334 Договору про функціонування ЄС. Відтак в липні 2008 року дев'ять держав-членів ЄС внесли пропозицію Європейській Комісії щодо посилення співпраці у даній сфері. Зрештою після проходження внутрішніх інституційних процедур 12 липня 2010 року Рада ЄС схвалила посилення співпраці (анг. *«enhanced cooperation»*) між зацікавленими державами-членами ЄС у сфері права, яке підлягає застосуванню у зв'язку з розлученням або встановленням режиму роздільного проживання подружжя [7]. Наслідком цього стало прийняття Регламенту № 1259/2010 від 20 грудня 2010 року щодо імплементації посиленої співпраці у сфері права, яке підлягає застосуванню у разі розірвання шлюбу та встановлення окремого проживання, відомого також як Рим III [8]. Зазначений регламент вступив у силу 21 червня 2012 року і на даний час до нього приєдналося 17 держав-членів ЄС. Аналогічно до регламенту Брюссель II найменування цього регламенту зумовлене існуванням Римської конвенції 1980 року про право, яке підлягає застосуванню до договірних зобов'язань.

Головна мета регламенту Рим III полягає у затвердженні колізійних норм, які дозволяють усунути конфлікт між нормами національного законодавства держав-членів ЄС щодо застосовуваного права при розірванні шлюбу чи встановленні режиму окремого проживання подружжя, ускладненого іноземним елементом. Сфера застосування нормативно-правового акта обмежується виняткова справами про розірвання шлюбу чи встановлення режиму окремого проживання подружжя і не поширюється на справи щодо недійсності шлюбу, прізвища подружжя, майнових наслідків шлюбу (поділу майна чи стягнення аліментів), батьківської відповідальності тощо. Безумовними новелами Регламенту № 1259/2010 є надання

подружжю з іноземним елементом можливості укласти угоду для обрання застосовуваного права при припиненні шлюбних відносин (ст. 5), яка може бути досягнута навіть шляхом електронного листування (ст. 7), а також можливість застосування як права держави-члена ЄС, так і права країни, яка не входить до ЄС (ст. 4).

Досліджуваний нормативно-правовий акт у статті 5 передбачає такі колізійні прив'язки, які можуть бути обрані за домовленістю між подружжям:

1) право країни проживання подружжя на момент укладення угоди про застосовуване право;

2) право країни останнього спільного місця проживання подружжя за умови, що один з них продовжує там проживати на момент укладення угоди про застосовуване право;

3) право країни громадянства будь-кого з подружжя на момент укладення угоди про застосовуване право;

4) право країни суду, який розглядатиме справу.

У разі недосягнення подружжям домовленості про застосовуване право воно буде визначене автоматично на підставі ст. 8 регламенту Рим III, яка передбачає застосування:

1) права країни місця проживання подружжя на час розгляду справи судом, а за відсутності такого;

2) права країни останнього спільного місця проживання подружжя за умови, що з моменту зміни країни проживання одним з подружжя сплило не більше одного року, а другий з подружжя продовжує проживати в цій державі; за відсутності такого;

3) права країни громадянства обох з подружжя на час розгляду справи судом, а за відсутності такого;

4) права країни суду, який розглядатиме справу.

Отже, визначення юрисдикції сімейної справи за правилами регламенту Брюссель IIb не означає автоматичного застосування національного права відповідної держави ЄС. Застосовуване ж законодавство має визначатися за правилами постанови Рим III. Тобто, можливою є ситуація коли суд однієї з держав ЄС вирішуватиме справу про розірвання шлюбу, застосовуючи внутрішнє право іншої держави. Для прикладу можна розглянути ситуацію з розірванням шлюбу між громадянами Італії та України, які одружилися та спільно проживали на Мальті, а після фактичного припинення шлюбних відносин один з них переїхав до Франції, а інший – залишився мешкати на Мальті. За правилами ст. 3 регламенту Брюссель IIb компетентним судом для вирішення вказаної справи буде суд Мальти або Франції залежно від обставин справи та її ініціатора.

Водночас, за правилами ст. 5 регламенту Рим III подружжя може укласти угоду про застосування для вирішення справи права Мальти (як держави останнього спільного місця проживання подружжя чи як держави, суд якої розглядатиме справу), або Італії чи навіть України (як права країни громадянства будь-кого з подружжя), або Франції (як право країни суду, який розглядатиме справу). Якщо ж подружжя не досягне відповідної домовленості, тоді за обставинами наведеного прикладу суд відповідної держави-члена ЄС застосовуватиме право, визначене за правилами ст. 8 постанови Рим III. Зокрема, це буде право Мальти (як держави останнього спільного місця проживання подружжя за умови, що з моменту переїзду одного з подружжя до іншої держави сплило не більше одного року, а другий з подружжя продовжує проживати в цій державі), а якщо ж зазначені умови не дотримано, тоді – право Мальти або Франції (як держави суду, який розглядатиме справу).

В даному випадку подружжю, яке бажає розірвати шлюб, зручно було б застосувати право України, яке є найбільш «лояльним» до розірвання шлюбу, а вже потім право Франції або Італії, оскільки в цих державах м'якші вимоги для розлучення, порівняно з правом Мальти, розірвання шлюбу в якій дозволили лише в 2011 році. Передумовою для розірвання шлюбу в Італії зазвичай виступає встановлене судом роздільне проживання подружжя упродовж щонайменше шести місяців або одного року (залежно від підстави розірвання шлюбу) . Французьке право є «лояльнішим» до розірвання шлюбу і залежно від обставин допускає розлучення навіть без необхідності роздільного проживання подружжя . Тоді як Цивільний кодекс Мальти (ст. 66B) вимагає щонайменше чотири роки роздільного проживання подружжя упродовж останніх п'яти років перед зверненням до суду .

Висновки. Історія правового регулювання сімейних немайнових відносин подружжя та батьків у межах ЄС відображає ті значущі етапи змін, через які пройшли держави-члени ЄС, створивши фактично спільне правове поле. Упродовж кожного десятиліття на рівні ЄС відбувалося істотне поглиблення підходів до правового регулювання та спрощення низки формальних процедур, що ускладнювали визнання і виконання рішень іноземних держав.

Велика кількість українських громадян, які перебувають на території держав ЄС ставить на порядок денний питання більш глибокої імплементації у національний правопорядок підходів до регулювання сімейних немайнових відносин, які застосовуються в межах ЄС. Насамперед, йдеться про спрощений порядок визнання та виконання рішень у межах ЄС. Україна має практичний інтерес у застосуванні регламенту Брюссель IIb або ж поширенні його правил на взаємовідносини України з державами-членами ЄС.

Стосовно Регламенту Рим III, то його застосування і так можливе, оскільки його правилами визначається застосовуване право. При цьому, закріплені у вказаному регламенті підходи є доволі ліберальними і навіть допускають застосування права України в межах ЄС. Однак, його практична значущість для України на даному етапі є меншою, порівняно з регламентом Брюссель IIb.

ЛІТЕРАТУРА

1. Council Regulation (EC) № 1347/2000 of 29 May 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for children of both spouses. EUR-Lex Access to European Union law. URL: http://data.europa.eu/eli/reg/2000/1347/oj (date of access: 30.09.2024).

2. Musseva B. Practice guide for the application of the Brussels IIb Regulation. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. P. 35-36. URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ff34bda5-ea90-11ed-a05c-01aa75ed71a1 (date of access: 30.09.2024).

3. Council Regulation (EC) № 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) № 1347/2000. EUR-Lex Access to European Union law. URL: http://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2003/2201/oj (date of access: 30.09.2024).

4. Council Regulation (EU) 2019/1111 of 25 June 2019 on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction. EUR-Lex Access to European Union law. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2019:178:FULL (date of access: 30.09.2024).

5. Proposal for a Council Regulation (EU) implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. EUR-Lex Access to European Union law. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010PC0105R(01)&from=EN (date of access: 30.09.2024).

6. Goldirova R. Two-speed Europe may emerge over divorce rules. URL: https://euobserver.com/justice/26546 (date of access: 30.09.2024).

7. Council Decision of 12 July 2010 authorising enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation (2010/405/EU). EUR-Lex Access to European Union law. URL: http://data.europa.eu/eli/dec/2010/405/oj (date of access: 30.09.2024).

8. Council Regulation (EU) № 1259/2010 of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. EUR-Lex Access to European Union law. URL: http://data.europa.eu/eli/reg/2010/1259/oj (date of access: 30.09.2024).